

Students' Essays
Студентски опити

МЕЖДУ ПРЕДСТАВАТА И ВОЛЯТА, ИЛИ ЗА МИГНОВЕНОСТТА НА ЧИСТОТО ПОЗНАНИЕ ПРИ ШОПЕНХАУЕР

Атанаска Чолакова

Югозападен университет „Неофит Рилски“

Резюме. В статията се проблематизира Шопенхауеровото разделение на познанието, като се набляга на значението и основанията на естетическото или чистото познание. В този смисъл се извежда ролята на теоретичното познание в рамките на репрезентативното му основаване и неговата диференциация с познанието на чистия субект. Извежда се също така ролята на безумността като извънвремево, както и самото опосредстване на чистото познание в рамките на Шопенхауеровата философия. По този начин интерпретативно се експлицира идеята за истинността на чистото познание в неговата опосредстваност от закона за основанието.

Keywords: Schopenhauer, pure subject of knowledge, representation, principle of sufficient reason, aesthetical knowledge, theoretical knowledge

Основна тема при теоретикопознавателните предпоставки за извеждане на Шопенхауерия нов метод в познанието се обвързва със самата проблематизация на видовете познание, като основната цел тук е да се експлицират определени аспекти при самото диференциране на видовете познание, както и основно да се изведе спецификата на т.нар. от Шопенхауер *чисто познание*. В този смисъл се набляга на това, какви са основанията на репрезентативния метод в контекста на неговата изначална обособеност от априорния закон за достатъчното основание и съответно това, което Шопенхауер нарича познание на чистия субект или естетическото познание. Шопенхауер не достига до пълно обосноваване на втория вид познание, което е пряко следствие от неговия нихилизъм, резултиращ в оправдаването на нищото като съществуване, в което и се осъществява разтварянето на субект-обектното отношение, респ. пребиваването в *отвъдната страна на познанието* (Шопенхауер, 2008: 621).

Предзадавайки значението на представата в контекста на Шопенхауеровата философия, а именно като *познание*, то няма да е учудваща характеристиката, която той ще припише на субекта като носител на представата, респективно

на познанието. Значението, което ще придаде Шопенхауер на субекта, погледнат като носител на познанието, т.е. гносеологическия субект, ще бъде в основното си значение диференцирано от това, което по-късно ще се изведе под *чист субект на познанието*. Първото Шопенхауер ще определи като научно, а второто – художествено (Шопенхауер, 2009: 447). Следователно, ако предпоставим идеята за *Було на Майя* или принципа на индивидуацията, обозначаващ илюзорното многообразието в света, на преден план ще застане именно чистият субект на познанието, който може да издигнем и като най-значителен в рамките на Шопенхауеровата система, защото по значение и характеристика той надхвърля субекта в теоретичното познание.

Чистият субект на познанието, или естетическият субект по своята характеристика, е този, който прозира през многообразието, за да разкрие единното в света, и в този контекст може да се охарактеризира като първостепенен. Едва ли самият Шопенхауер би могъл да опише това състояние на разкриване на единното, изпълнено с цялата възможна образност, или състоянието, присъщо на чистия субект, както ще направи това непосредствено Фридрих Ницше в *Раждането на трагедията от духа на музиката*, с цел да изобрази Дионисиевото състояние той пише: „Сега, когато цари евангелието на световната хармония, всеки се чувства свързан със своя ближен, помирен, слял се с него в едно сърце и една душа, сякаш булото на Майя се е разкъсало и се вее само на парцали пред тайнствения праедин“ (Ницше, 2001: 247). В този метафоричен израз на Ницше за Дионисиевото състояние е изведен чистият израз на идеята за отиването отвъд принципа на индивидуацията или метафоричното обозначаване на разкъсаното *Було на Майя*, вследствие на което се разкрива единството на съществуващото.

Идеята за чистия субект на познанието, или естетическия субект, е обявена от Томас Ман за една от най-великите и дълбоки идеи (Ман, 1940: 28) на Шопенхауер. Именно тази част от Шопенхауеровата философия е в основата на неговото влияние в литературата и изкуството. Изхождайки обаче чисто теоретично при диференциацията на видовете познание и тяхното обосноваване, се достига до проблема в самата предпоставка за т.нар. истинно познание на идеите. В този смисъл, щом е възможно моментното надделяване на интелекта, който по същността си е *вторичен феномен* (Schopenhauer, 1925: 78), над волята, следва да се експлицира възможността за пълното му надмощие, което мигновено предпоставя идеята за нищото. В същинската си обосновка нихилизмът на германския философ разклаща основите на репрезентативното светоустройство, а дори и на волевото в неговата предпоставка на основание. Нихилизмът се явява контрапозиция и критика на песимизма и в тази си обосновка той предпоставя нов вид разбиране за ролята на познанието, като напълно сменя диференциацията на субекта и обекта като изначално предпоставени от представата.

Разделението на познанието следва и деленето на представите – нагледни и абстрактни. Шопенхауер изначално въвежда теоретичното познание или познанието, което е еквивалентно на представата, т.е. самата представа като познание, което, от своя страна, е предпоставено от волята и в тази си характеристика може да се определи като първично познание (Шопенхауер, 2008: 329). Първият вид познание, както го определихме, в своята специфика е отнесено към метафизичната воля и в тази си роля е изводимо от субекта само в контекста му на обективизираност на волята. Този вид познание се характеризира с познанието на отношенията, или с други думи, то е подчиненото на закона за достатъчното основание в неговата четирикратна проява. За него Шопенхауер посочва, че „не възприема от обектите нищо повече от отношенията им, познава обектите само доколкото съществуват в дадено време, на дадено място, при дадени обстоятелства, поради дадени причини, с дадени действия – с една дума, като отделни неща“ (Шопенхауер, 2008: 329).

Вторият вид познание обаче той определя като *естетическо познание* или художествено познание, което в своите характеристики е чистото и истинно познание на идеите. Във втория том на *Светът като воля и представа* Шопенхауер разглежда индивида не като чиста обективация на метафизичната воля, а по-скоро като психофизиологически субект или това, което той определя като индивид сам по себе си, този вид субект е разглеждан в контекста на собствената си воля, но с главна предпоставка за нейното отричане или излизане извън пределите на обективизираната воля. Основна специфика на чистото познание е значението, което се приписва на *интелекта*, който за *кратък миг властва над волята* (Шопенхауер, 2009: 454), в този смисъл цялото множество се проявява в своето единство или всичко се явява на субекта на познанието в чистата му форма като идея. Идеята, разбира се, се концептуализира от Шопенхауер в чисто Платонов смисъл, което мигновено води до експликацията ѝ извън времето и пространството, респ. извън тази форма на закона за основанието.

Интересно е, че на разума и понятията не им е отредена никаква роля в този вид чисто познание, т.е. те отново са пасивни. По отношение на субекта и обекта Шопенхауер за пореден път предпоставя разлика в ролята им между двата вида познание: в първия вид познание, подвластно на закона за достатъчното основание, субектът и обектът са представени само в техните отношения, докато в естетическото познание или истинното познание на идеите това отношение е премахнато и субектът и обектът са се слели.

В най-общи линии познанието в репрезентативния модел на свят ще се обвърже с възможността за мислене на отношенията на множеството в неговата нагледност, докато обхващането на единното, като идея от чистия субект на познание, предполага друг тип мисловност, изчистена от нагледността и изводимата от нея абстрактност. Тъй като мисловността се свързва пряко с нагледността, поне доколкото се разбира като познание, то нейна характеристи-

ка е многообразието, тогава самото експлициране на идеята или единното се проблематизира и излиза извън обособената от закона за достатъчното основание мисловност, така чистият субект на познание *познава*, но извън границите на мисловността, разглеждана в контекста ѝ на подлежаща и зависима от закона за достатъчното основание.

Същественото обаче, което Шопенхауер не извежда, е опосредстването на познанието на чистия субект, което се връща в рамките на репрезентативния модел, за да може изобщо да бъде теоретизирано. В този смисъл идеята за *нищо*-то вкарва противоречие в самата предпоставка. Разкриването на единното като такова и достигане до сливане на субект и обект предполага пълното отричане от познание, т.е. *нищото* на Шопенхауер може да се определи просто като съществуване, защото не предпоставя познанието, а дори го отхвърля като резултат на волята. По този начин Шопенхауеровата идея за *нищо* разгръща една нова интерпретация, която заляга като *съществуването само по себе си без познанието*.

Шопенхауер споменава за *отстраняване на познанието* (Шопенхауер, 2008: 333), което предпоставя разкриване на нов вид съществуване извън рамките на мисловността, същото предпоставя и разгръщането на песимизма и непосредствено и нихилизма в концепцията. Нихилизмът се явява източното решение на европейския песимизъм, отхвърляне на неприемливата реалност, постоянната борба на обективациите на волята, предпоставяща стремежа към излизане извън рамките на света, подвластен на волята, резултиращо в своеобразен антипесимистичен нихилизъм.

В този контекст *нищото* е Шопенхауеровото решение. Оттук т. нар. *истинно* разкриване на съществуването като единност в самото пребиваване в *нищото* не може да се обвърже нито с теоретичното познание, което Шопенхауер свързва с представите, нито с естетическото познание, което е в резултат на временната проява на „надмощие“ на интелекта над волята. Разбира се, това положение може да бъде разглеждано само в рамките на едно търсене на последващ еквивалент на тази негова идея в европейската философия, а не в източната, от която тя пряко резултира. По този начин Шопенхауер предпоставя два вида познание: едното се разглежда като пряк резултат от осмислянето в контекста на рационалната метафизика или европейското логосно философстване, докато другият вид е релевантен на източната мисловност.

Вторият вид познание, или познанието на идеите, на видовете на нещата, е определено като *истинно* познание, но неговата истинност, макар и непосредствена, трябва да бъде обвързана с *моментното*, което е и основната характеристика на този вид познание – естетическото познание е *истинно* познание **само доколкото** се извежда в своята специфичност, отделност и мигновеност. По този начин се извършва преходът на познанието от подвластно на формите на закона за достатъчното основание към познание, излизащо извън тези форми

и достигащо за *миг* до идеите, като след този кратък период се извършва отново преминаване от *извън* рамките на закона за достатъчното основание към *в* рамките на закона за достатъчното основание. Познанието в този смисъл, като истинно естетическо познание, се охарактеризира със своята краткост и само така то може да се определи като истинно (неговото определение по *истинност* трябва да бъде извършено в рамките на закона за достатъчното основание, т.е. неговото изказване или нагледно представяне, в първия случай това идеално знание ще получи абстрактно битие, докато във втория случай нагледно битие). Самият критерий за истинност се задава от единствения априорен закон по Шопенхауер, а именно закона за основаниято в четирите му форми.

В крайна сметка, може да стигнем до извода, че всяко естетическо познание се автономизира едва когато е опосредствано или подлежащо на закона за достатъчното основание, т.е. теоретизацията на чистото познание. Шопенхауер не набляга на този може би най-важен момент, охарактеризиращ същността на този вид познание, а само посочва на отделни места, че той е *изключение*; то е *внезапно, моментно откъсване и кратък час за отдих* (Шопенхауер, 2008: 329 – 330; Шопенхауер, 2009: 447).

Най-важната предпоставка обаче за *чистото познание* се състои в това, че то се характеризира със своята краткост и поради това е **невъзможно** да се експлицира всеобхватно. С други думи, идеята за чистия субект на познание може да се мисли само ако я разглеждаме като кратък миг на т.нар. *вглъбеност*, в която се разкрива идеята, излизайки извън пределите на теоретичното познание, което в своята същност и основа е познание на отношенията. Представяйки този вид чисто познание, Шопенхауер охарактеризира неговата моментност и краткотрайност, но не извежда неговото опосредстване, идеята за *върщането* на идеалното познание на чистия субект или опосредстването му чрез закона за достатъчното основание остава неясна и неизведена. *Естетическият продукт*, ако може така да се нарече, резултатът на чистия субект на познание, в който опредметява своето чисто познание, остава като познаваемо само в рамките на закона за достатъчното основание, неговото битие е нагледно представимо и поради това подвластно на законите, сформиращи репрезентативния свят.

В основата на тази незавършеност се корени Шопенхауеровият антипесимистичен нихилизъм и в този смисъл той не успява да намери алтернатива, която да издигне естетическото познание и да преодолее неговата мигновеност. Тази алтернатива обаче е налична и изведена при Ницше. В *Опит за самокритика* (1886) към *Раждането на трагедията* се разкрива възможността за познанието като естетическо познание, в този смисъл „съществуването на света е *оправдано* само като естетически феномен“ (Ницше, 2001: 232). Така Ницше преодолява Шопенхауеровата идея за мигновеност на чистото познание, възприемайки света като естетически феномен, познаваем единствено чрез твор-

ческата интенция към него. При написването на *Раждането на трагедията* Ницше все още е под влиянието на Шопенхауеровата философия, което и пряко резултира в преосмисляне на множество от неговите тези. Така стремежът за снемане на мигновеността на чистото естетическо познание при Шопенхауер не достига своето оправдание поради метафизирането на волята, което пряко предполага света единствено в контекста му на обективираност. Ницше успява не само да преодолее тази предпоставеност, извеждайки волята в нейната индивидуална творческа проява като воля за мощ (*Wille zur Macht*), но и своеобразно да преодолее мигновеното охарактеризиране на чистото познание.

С цел да обоснове естетическото познание и неговата истинност в трета книга на *Светът като воля и представа* Шопенхауер проблематизира идеята за безумието като извънвремовост. Безумният човек обърква отношенията във времето, с което се експлицира именно неналичната рефлексия на безумния за времевостта, която е показател за рационалност и мисловност, респективно за познание в репрезентативната му интерпретация. Точно тази *обърканост* задава *истинното* познание, което Шопенхауер приписва на чистия субект, затова и в тази заблуда на безумния относно времевостта е „точката на неговото съприкосновение с гениалния индивид“ (Шопенхауер, 2008: 349). Херман Хесе поставя именно тази *безумност*, намираща се отвъд рационалността, когато посочва, че след прозиране през булото на Майя „човек оставал като безумец“ (Хесе, 2010: 636). Безумността и гениалността в този контекст излизат извън пределите на репрезентативния модел, извън формите на закона за достатъчно-то основание. Подобна идея може да се обвърже и с частта, описваща *Безумния човек* от *Веселата наука* на Ницше, но в коренно различен план. Според Валентин Канавров Ницшевият *der tolle Mensch* не може да се обвърже с безумността поради самото осъзнаване на времевостта. Следователно „Идвам твърде рано, казал той. Още не ми е дошло времето... За светкавиците и гръмотевиците е нужно време, време е нужно и за делата, когато са вече извършени, за да бъдат видени и чути“ (Ницше, 2002: 442) сменя идеята за безумието.

Чистият вид познание, или естетическото познание на чистия субект, е в същността си извън репрезентативното основание на познанието, затова и неговото ситуиране се осъществява от Шопенхауер между представата и волята. Въпреки че Шопенхауер утвърждава чистото познание и посочва, че само то ни дава *истинния свят като представа* (Шопенхауер, 2009: 470; Шопенхауер, 2008: 332 – 333), то непосредствено познанието за света като представа в неговата идея, т.е. като познато от чистия субект, се връща в рамките на света като представа в неговата обособеност от закона за достатъчното основание, т.е. всяко познание е познание за отношенията и нищо повече. В *Шопенхауер като възпитател*, когато обрисова пътя на философа, Ницше сякаш неволно ще изведе връщането на чистото познание в рамките на репрезентативния свят, като пише, че „...почти да стъпиш върху този път и след няколко крачки да залитнеш

назад!“ (Ницше, 2001: 563) – в това се състои и *преминаването* на чистия субект от краткотрайно съзерцание на идеите към връщането в отношенията.

ЛИТЕРАТУРА

Ницше, Фр. (2001). Шопенхауер като възпитател. В: *Избрани съчинения*, I. София: Захарий Стоянов, с. 521 – 605.

Ницше, Фр. (2001). Раждането на трагедията от духа на музиката. В: *Избрани съчинения*, I. София: Захарий Стоянов, с. 239 – 364.

Ницше, Фр. (2002). Веселата наука. В: *Избрани съчинения*, III. София: Захарий Стоянов.

Ман, Т. (1940). *Шопенхауер*. София: Славянски, с. 13 – 62.

Хесе, Х. (2010). *Игра на стъклени перли*. София: Рива.

Шопенхауер, А. (2008). *Светът като воля и представа*. I. София: Захарий Стоянов.

Шопенхауер, А. (2009). *Светът като воля и представа*. II. София: Захарий Стоянов.

Schopenhauer, A. (1925), *Das Werk*. In: Schopenhauer, A., *Die Persönlichkeit und das Werk*, Hrg. von Pfeiffer, Leipzig: Alfred Kröner Verlag, S. 45 – 190.

BETWEEN THE REPRESENTATION AND THE WILL OR THE BRIEFNESS OF PURE KNOWLEDGE IN SCHOPENHAUER'S PHILOSOPHY

Abstract. The present article focuses on Schopenhauer's differentiation of knowledge and it pays a special attention to the significance and foundations of the aesthetical or pure knowledge. In doing so, this article begins by explicating the theoretical knowledge in its representational foundations, opposed to the pure subject's knowledge. Accordingly, while referring to this problematization, we will interpret the role of madness as a phenomenon beyond time and space as forms of the principle of sufficient reason. After pointing out the differentiation between the theoretical knowledge and aesthetical knowledge, this article goes on to argue that the verification of the pure knowledge could only be reached by mediation through the principle of sufficient reason.

✉ **Atanaska Cholakova, PhD student**
South-West University "Neofit Rilsky"
66, Ivan Michailov Str.
2700 Blagoevgrad, Bulgaria
E-mail: exentaser@yahoo.com